

FARKLI DİSİPLİNLERDEN SEÇKİN ARAŞTIRMALAR

(SAĞLIK, SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER,
EĞİTİM, FİLOLOJİ, FEN BİLİMLERİ, MÜHENDİSLİK)

EDİTÖRLER
MUHAMMET KERİM AYAR
FATİH ERDEMİR

**FARKLI DİSİPLİNLERDEN
SEÇKİN ARAŞTIRMALAR**
(SAĞLIK, SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER,
EĞİTİM, FİLOLOJİ, FEN BİLİMLERİ, MÜHENDİSLİK)

EDİTÖRLER

Muhammet Kerim AYAR

Fatih ERDEMİR

Bu kitap, Gelenbevi Bilimsel Araştırmalar Dergisi
editörlüğünde hazırlanmıştır.

**FARKLI DİSİPLİNLERDEN SEÇKİN
ARAŞTIRMALAR**

Editörler: Muhammet Kerim AYAR

ORCID NO: 0000-0002-7959-5769

Fatih ERDEMİR

ORCID NO: 0000-0002-0449-9801

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design

Baskı: Ocak 2022

Yayıncı Sertifika No: 49837

ISBN: 978-625-7502-86-3

© Duvar Yayınları

853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir Tel:

0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com

duvarkitabevi@gmail.com

Baskı ve Cilt:REPRO BİR

Repro Bir Mat Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. İvogsan

1518. Sokak 2/30 Mat-Sit iş Merkezi Ostim

Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

İNFORMEL İSTATİSTİKSEL ÇIKARIM ÜZERİNE.....	5
Orkun COŞKUNTUNCEL	5
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI SOSYAL TESİSLERİNDE KONAKLAMA VE YEMEK SATIŞ FİYATININ TESPİTİNDE MALİYET UYGULAMASI	20
Sulhi ESKİ	20
COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE UYGULANAN EĞİTİM UYGULAMALARINA İLİŞKİN YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİ	46
Münir ŞAHİN	46
TÜRK KORKU SİNEMASI SALGIN RAPORU: COVID-19'UN TÜRK KORKU SİNEMASI'NDAKİ ETKİLERİ	67
Gizem ŞİMŞEK KAYA	67
BİYOMEDİKAL TİTANYUM ALAŞIMLARINDA SON GELİŞMELER	74
Eren YILMAZ	74
KANSER VE OBEZİTE	87
Havva AYBEK, Nazlı Pınar ARSLAN	87
SİNEMA VE MİTOLOJİ:YUNUS EMRE FİLMİ ANALİZİ.....	103
Berceste Gülçin ÖZDEMİR.....	103
ENFLASYON HEDEFLEMESİ POLİTİKASININ TÜRKİYE'DE ENFLASYON-BÜYÜME İLİŞKİSİNE ETKİSİ; EKONOMETRİK BİR ANALİZ	117
İsmail Cem ÖZKURT	117
SOSYAL İÇERİKLİ REKLAMLAR ÜZERİNE BİR GÖSTERGEBİLİMSEL ANALİZ ÖRNEĞİ: CİF TÜRKİYE “MERHABA GÜZELLİK!” REKLAMLARI	138
Mevlûde Canan CAN	138
FİNANSAL YAPI, FİNANSAL BAŞARISIZLIKLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	153
Mukadder HORASAN.....	153
COVID-19 DÖNEMİNDE KULLANILAN GIDA TAKVİYELERİ	170
Leyla GÜVEN	170
GÖZ TEMBELLİĞİ-AMBLİYOPİ.....	192
İrfan Botan GÜNEŞ.....	192

DİJİTAL TEKNOLOJİ VE DİJİTAL PAZARLAMA	199
Mehmet Emin KEKE.....	199
TÜRKİYE’DE ÖĞRENİM GÖREN FARKLI UYRUKLU ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARINA YÖNELİK TUTUMLARI	230
Sibel ISIK MERCAN	230
ORTADOĞU KAVRAMI VE ORTADOĞU’DA YAŞANAN SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE BİR MODEL ÖNERİSİ	244
Mesut KOÇ	244

ORTADOĞU KAVRAMI VE ORTADOĞU'DA YAŞANAN SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE BİR MODEL ÖNERİSİ

Mesut Koç¹

GİRİŞ

Coğrafi olarak yedi kıtaya bölünmüş dünyada Asya kıtasının güneybatısı yüz-yıllar boyu savaşların yaşandığı bir bölge olarak tarihe geçmiştir. Tarihi ve doğal zenginlikleri yanı sıra stratejik açıdan da önemli olan bu bölge güvenlik ve huzur açısından ise hep zayıf kalmıştır. Coğrafi konumu güney batı Asya olmasına rağmen “Ortadoğu” olarak adlandırılan bölgedeki ülkeler, savaşlar ve iç çatışmalar-dan bir türlü kurtulamamaktadır. Stratejik önemi ile birlikte dünya petrol rezerv-lerinin büyük kısmına sahip bölge üzerinde söz sahibi olmak isteyen ülkeler yanı sıra çeşitli radikal yerel gruplar ve terör örgütleri bulunmaktadır. Çok denklemlili büyük bir bilinmeyene dönüşen Ortadoğu’daki belirsizlik beraberinde büyük göç dalgalarına sebep olmakta ve birçok ülkeyi doğrudan ve dolaylı olarak etkile-mektedir.

En temel yaşam hakkının bile sağlanamadığı, yüzlerce müzakere, toplantı, fo-rum ve zirvenin sonuç vermediği coğrafya için en sağlıklı çözüm; yine bölgenin geçmişten bugüne dinamiklerini referans alan bir çözüm olmalıdır. Türkiye’nin öncülüğünde kurulmuş ve ilkeleri ile benzerlerinden ayrılan D-8 ülkeleri oluşu-mu bu anlamda bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada; öncelikle, “Ortadoğu”nun kavramsal açıdan doğru bir tanım-lama olmadığına dikkat çekilerek, önemi, farklı özellikleri ve süregelen çatışma ve savaşlara değinilecektir. Ortadoğu’nun² bugünkü durumu ve barış ve huzuru engelleyen sorunların çözümünde bir model önerisi olarak D-8’e yer verilecektir. D-8’in avantajları ve dezavantajları tartışılarak, bir çözüm modeli olma kapasite-si değerlendirilecektir.

ORTADOĞU

Yüzyıllar boyu insanlık tarihinin gelişimine sahne olmuş, birçok medeniyete

1 Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Gölhisar Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu,

E-posta: mesutkoc@mehmetakif.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0231-747X>

2 Bu çalışmada uluslararası bir okuyucu kitlesi hedeflendiğinden “Ortadoğu” kavramı kullanılmaya devam edilecektir.

ev sahipliği yapmış, bir o kadar da tarih sayfalarını yıllar süren savaşlarla doldurmuş ve halen güven ve huzurun olmadığı, savaşların, çatışmaların ve göçlerin devam ettiği, dünyanın en sorunlu bölgelerinden birisinin “Ortadoğu” olduğu söylenebilir. Üzerinde yaşananlar ve kapsadığı varsayılan sınırlar kadar tanımlandığı “Ortadoğu” adı da tartışmalıdır. Literatürde geçen coğrafi çerçevesi çoğunlukla Asya kıtasının güney batısına denk düşen bölgeyi kapsamaktadır. Ancak Ortadoğu’nun sınırları konusunda bir uzlaşma yoktur.

ORTADOĞU KAVRAMI

Bir terim olarak “Ortadoğu” ilk defa Amerikalı Amiral Alfred Mahan tarafından yirminci yüzyılın başında bölgeye yönelik ABD politikalarını kolaylaştırmak için kullanılmış. Daha önceleri, İngilizler tarafından “Yakın Doğu” ifadesinin kullanıldığı da kaynaklarda yer alıyor (Yılmaz ve Alagöz, 2017:21). Kavram olarak “Ortadoğu” üzerinde hangi saiklerle ısrar edildiği dikkat çekicidir.³ Ortadoğu kavramının siyasi olduğu varsayımından hareketle Davutoğlu, siyasî tabirlerin ortaya çıkışı bazen siyasî olayların gelişmesinden daha önemli ipuçları verdiğine dikkat çekiyor. “19. Yüzyıla kadar Osmanlı’nın Avrupa toprakları için Avrupalılar European Turkey, Turkey d’Euro-pe, Turkey in Europe (Avrupa Türkiyesi, Avrupa’daki Türkiye) vb. tabirler kullanırken Osmanlı Devleti Avrupa-i Osmanî ve Rumelî-i Şâhâne gibi isimleri tercih ediyordu. Bu dönemden itibaren siyasî gelişmelere paralel olarak Türk ve Müslüman imajlarını silecek yeni bir isimlendirme gerekiyordu ki, bundan sonra sürekli olarak bunalım ve krizle özdeş hale gelecek iki tabir birden bu bölge için kullanılmaya başlandı: Balkanlar ve Ortadoğu (veya Yakın Doğu)” (Davutoğlu, 2001:120). Tangülü’ne göre, Ortadoğu kavramı batı merkezli subjektif bir kavramlaştırmanın ürünü olduğu için bu bakış açısına göre; Avrupa kendini dünyanın merkezi olarak kabul etmesi nedeniyle dünyanın diğer bölgelerini kendine olan uzaklığına göre, yakın, uzak, orta şeklinde kategorize etmiştir. Bu kavram hem Uzakdoğu hem de Batı kavramıyla karşıtlaşan bir coğrafi kavramdır. Yakındoğu kavramını da kapsamaktadır (Tangülü, 2006:1).

Çalışkan ise, eleştirilere katılmayıp aksine modern bilimlerle iktidar ilişkileri arasındaki organik ilişki nedeniyle Ortadoğu kavramının isabetsiz bir gösteren olduğunu söylemenin yanlış olacağını iddia etmektedir. “Çünkü iktidar ilişkileri içerisinde bir gerçeklik evrilmiştir. Dahası, kurumsal olarak göstergesel gücü tamir edilmektedir. Ortadoğu Haber Ajansı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ortadoğu Havayolları varsa, bu makale gibi Ortadoğu kavramını başlığında kullanan

3 Yaygın kullanıma örnek: <https://www.reuters.com/world/middle-east/>

binlerce makale yazıldıysa, artık Ortadoğu kavramının doğru ya da yanlış olduğunu tartışmak doğru olmaz” (Çalışkan, 2008:5).

Ortadoğu’da yaşananlara ilişkin halen dünyanın önde gelen ajansları haber servislerini bu kavram üzerinden başlıklar açarak yapmaktadır. Bunların başında, dünya çapında gazetelere televizyonlara yolladığı haberler ile bilinen ve merkezi Londra’da bulunan Reuters haber ajansı gelmektedir. Amerika Birleşik Devletleri merkezli haber ajansı Associated Press,⁴ en yaygın ağı sahip haber ajansıdır ve bölgeden haberleri “Ortadoğu” olarak servis etmektedir. Yine, Agence France-Press, dünyanın en eski ajansı da bu kavramı kullanmaktadır.⁵ İlginçtir, merkezi Mısır’da bulunan MENA (Middle East News Agency) de bu isimle yayın yapmaktadır.⁶ Katar merkezli haber kanalı Aljazeera⁷ dahi bu kavramı kullanmaktadır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kavramın objektif bir coğrafi kavram olmaktan çok Avrupa-merkezli sübjektif unsurlar barındıran jeokültürel bir ayrım kavramı olduğu açıktır. Bu, ihtiva ettiği alanın değişen konjonktüre göre yeni nitelikler kazanmasını sağlamıştır (Davutoğlu, 2001:121). Ortadoğu üzerine yapılacak tespit ve önerilere, daha başlangıçta, buradan başlamak daha anlamlı ve yol gösterici olacaktır.

Farklı Özellikleriyle Ortadoğu

Ortadoğu gerek bölgesel gerekse ülkeler bazında dünyanın diğer bölgelerine göre farklı özelliklere sahiptir. Ortadoğu, Anadolu ile birlikte uygarlığın doğduğu merkez olarak nitelendirilmektedir. İnsanların yoğun olarak yerleştikleri ve ilk uygarlıkları kurdukları yerler bu bölge olmuştur. Kıtaların adeta birbirlerinin içine girdiği, denizlerin okyanuslara yaklaştığı, büyük ırmakların suladığı verimli ovaların çöllere karıştığı, sarp dağların, geniş düzlüklerin karşısında yer aldığı, tarih boyunca sosyal ve siyasal çelişkilerin de kaynağı ve mücadele alanıdır (Acar, 1992: 147).

Ortadoğu’nun tam olarak nereleri kapsadığı konusunda bugüne kadar farklı tanımlar yapılmıştır. Türel’e göre genel kabul gören tanım, Eski Dünya (Avrupa-Asya-Afrika) karalarının birleştiği orta bölüm olarak ifade edilmiş ancak bu tanım da sık sık değişikliğe uğramıştır. Bugün Ortadoğu bölgesini hangi devletlerin içerdiği konusunda bir görüş birliği bulunmamakla birlikte, Ortadoğu’yu kuzeyde Türkiye, batıda Mısır, doğuda İran ve güneyde Yemen’in çevrelediği

4 <https://www.apnews.com/hub/apf-mideast>

5 <https://www.afp.com/en/inside-afp/meet-afp-leading-global-news-agency-middle-east-discop-dubai>

6 <https://www.mena.org.eg/en/index/index>

7 <https://www.aljazeera.com/middle-east/>

kabaca bir dikdörtgeni içine alacak bir bölge olarak tanımlamak yerinde olacaktır” (Türel, 2004: 11). Bugün Orta Doğu kavramının dar anlamda Türkiye, İran, Mezopotamya, Arap Yarımadası, Körfez ülkeleri ve Mısır’ı içine alacak şekilde kullanılmakta olduğunu söylemek mümkündür. Bu kavramın kapsamının daha da genişletilerek Libya, Sudan, Eritre, Cibuti ve Afganistan’ı da içerecek şekilde geniş anlamda kullanıldığı; bazı çalışmalarda ise kapsamın daha da genişletilerek Atlas Okyanusundan Mısır’a kadar tüm Kuzey Afrika’yı içine alacak genişlikte kullanılmakta olduğu da görülmektedir (İdrisoğlu, 2010: 10).

Bıyıklı, Ortadoğu’yu; “üzerine tarih boyu uluslararası deniz ve kara ticaret ve politik savaşlarının yapıldığı, kâşiflerin ve ünlü seyyahların dolaşım müjdediği, Müslümanlık, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi üç dinin hâkimiyet mücadelesi verdiği, haclı seferlerine maruz kalan ve Osmanlı Türklerinin huzur ve sükûn içinde asırlarca yönettiği, Türkler, Araplar, Farslar ve daha sonra da Yahudilerin yurt kurup üzerinde dolaşım paylaştığı ve sömürgeci güçlenmiş devletlerin de bölgenin güçsüz düştüğü zamanlar işgal edip manda kurup çeşitli entrikalarla yönetip sömürdüğü, zaman zaman talihli ve zaman zaman da talihsiz bir sıcak coğrafya” olarak tanımlayıp sıra dışı özelliklerine dikkat çekmektedir (Bıyıklı, 2007: 47).

Ortadoğu’nun günümüz sorunlarının odağında olmasına sebep özelliği küresel aktörlerin çıkarları doğrultusunda çizilmiş olması ve bölgenin kendi iç dinamikleri dışında etki altında kalmasıdır. Arap Baharı’na kadar olan süreçte gerek Ortadoğu olsun gerekse Kuzey Afrika olsun bölge olarak kendi iç dinamiklerinden bağımsız tamamen küresel aktörlerin dış politikaları bağlamında birer araç olarak görülmelerinden dolayı genelde bölgesel dinamikler pasif kalmıştır. Bu etki araçları genelde küresel güçlerin güç çatışması sırasında yapay sınırların oluşturulması için kullanılmış bunun dışında ise kendi kader hakkını tayin etme gücünden yoksun, kendi ülke dengelerini etkileyemeyecek güçler olarak görülmüştür (Er ve Çelik, 2015).⁸ Hacısalıhoğlu, Ortadoğu’yu kontrol edemeyen devlet ya da devletlerin dünya siyasetinde etkin olamayacağını, dünyanın büyük gücü olamayacağını söyleyerek stratejik açıdan önemine dikkat çekmektedir (Hacısalıhoğlu, 2005: 558). Tanımlama açısından olduğu kadar coğrafya olarak üzerinde yaşananlar da bölgeyi dikkat çekici halde tutmaya devam etmektedir.

ORTADOĞU’DA BİTMEYEN SAVAŞLAR VE İÇ ÇATIŞMALAR

Çeşitli sebeplerle yüzyılı aşkın süredir istikrarsızlık, gerginlik, çatışma, savaş ve işgallerin, darbe ve ayaklanmaların alanı olan Ortadoğu’da günümüzde de bu

8 Arap Baharını Tetikleyen İçsel ve Dışsal Faktörler, İrfan Er, Okan Çelik, 2015, https://www.academia.edu/30945368/Arap_Bahar%C4%B1.pdf

durum devam etmektedir. Doğu-Batı hattında dünya ticaretinin çağlar öncesinden gelen stratejik geçiş yolları coğrafyası ve petrol başta olmak üzere zengin doğal kaynaklarıyla günümüze kadar pazar ve etki alanları için rekabet ve kavganın sahnesi olmuş, hegemonya kavgalarında önemli bir yer tutmuştur. (Akdağ, 2016: 21) Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını takip eden süreçte başta İngiltere olmak üzere emperyal devletler arasında yapılan gizli anlaşmalarla yönetilmesi kolay küçük devletler kurulmuştur. Demokrasiden uzak tek adam yöneticiliği ile yönetilen ve mezhepsel çatışmaların eksik olmadığı Ortadoğu ülkelerinde, petrole bağlı oluşturulan politikalar sonucu kan ve gözyaşı eksik olmamıştır. Özellikle milyonlarca insanın ölümüne neden olan 1. ve 2. dünya savaşlarında bölge hedef konumunda olmuştur. 2. Dünya Savaşından sonraki süreçte ise İngiltere'nin, Ortadoğu'daki yerini Amerika'ya bırakmasıyla iki süper güç Rusya ve Amerika arasında soğuk savaş dönemi başlamıştır. Soğuk savaş sürecinde komünist tehdidi bahane ederek bölgeye konuşlanan Amerika, soğuk savaşın sona ermesiyle bu kez terör tehdidi retoriğiyle bölgedeki varlığını güçlendirmeye devam etmiştir (Akkaya, 2016: vi). 1948 yılında Filistin'de İsrail'in devlet olma süreci ile başlayan savaş halen devam etmektedir. 1980'li yıllarda bölge İran-Irak savaşı ile uluslararası gündemden düşmezken, 1990'lı yıllar Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında Körfez Savaşı ile devam etmiştir. 2000'li yıllar Afganistan müdahalesi ve Irak'ın işgali ile devam etmiştir (Tangülü, 2006). Geçen yıllar boyunca terör örgütlerinin eylemlerinin eksik olmadığı Ortadoğu ülkeleri, 2010'lu yıllarla birlikte Suriye'de başlayan ve milyonlar insanın mülteci durumuna düşmesine sebep olan ve halen süren savaşa tanıklık etmek zorunda kalmıştır.

Ortadoğu'da yaşananlara dini, siyasi, etnik ve daha birçok açıdan değerlendirme yapılabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin soğuk savaş sonrasına tek kutuplu olan dünya üzerinde egemenliğinin ve Pax Americana'nın sürmesini sağlamak üzerine kurulmuş projesi Büyük Ortadoğu Projesi (Tangülü, 2006:I), NATO, AB ve diğer uluslararası örgütlerin bölgede terör ve kitle imha silahlarının engellenmesi, demokrasi, özgürlük götürmesi ve benzeri gerekçeler gösterilebilir. Ancak bu çalışmada durum tespitinden ziyade çözüm üzerine odaklanma amaçlanmıştır. Bölgenin güven ve huzura kavuşması açısından büyük potansiyele sahip bulunan D-8 özelinde değerlendirme yapılacaktır.

D-8 (Developing 8)

D-8, diğer bir ifade ile Gelişmekte Olan Sekizler; üye devletlerin küresel ekonomideki konumunu iyileştirmek, ticaret ilişkilerinde çeşitlendirme ve yeni fırsatlar yaratmak, uluslararası düzeyde karar alma sürecine katılımı arttırmak ve yaşam standartlarını iyileştirmek amacıyla, 15 Haziran 1997'de kurulmuştur.

Türkiye'nin öncülüğünde kurulan D-8'in diğer üyeleri İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'dır.⁹ D-8 üyesi ülkelerin tamamı İslâm ülkesi olmasına rağmen dini ayırım yapmadan, örgütün temel ilke ve hedeflerini kabul eden diğer gelişmekte olan ülkelerin katılımına açık olduğu vurgulanmıştır. İlkeleri ve kapsadığı coğrafi alan itibarıyla bölgesel olmaktan çok küresel bir oluşum özelliğine sahip olan D-8'e üyelik, amaç ve ilkelere bağlı tüm gelişme yolundaki ülkelere açıktır.¹⁰

D-8 üyesi ülkeler, tabii kaynakları, kalabalık nüfusları ve potansiyel pazarlarından ötürü kendi bölgelerinde önemli konum arz etmektedirler. D-8'in başlıca organları, üye devletlerin devlet/hükümet Başkanlarından oluşan en üst organı Zirve, üye devletlerin dışişleri bakanlarından oluşan siyasi karar alma organı Konsey ve kendi hükümetleri tarafından atanan üst düzey görevlilerden oluşan icra organı Komisyon'dur. Diğer taraftan, koordinasyon görevini yürütmek üzere bir İcra Direktörlüğü de oluşturulmuştur. İstanbul'da 15 Haziran 1997 tarihinde gerçekleştirilen Devlet/Hükümet Başkanları zirvesinde işbirliği ve proje geliştirme için 10 adet sektör belirlenmiştir. Bunlar, ticaret; sanayi; telekomünikasyon ve enformasyon (bilgi); finans, bankacılık ve özelleştirme; kırsal kalkınma; bilim ve teknoloji; yoksulluğun azaltılması ve insan kaynakları gelişimi; tarım, enerji, çevre ve sağlıktır.¹¹

Küreselleşme sürecinde kalkınmakta olan ülkelerin sürece daha etkin katılımlarını sağlamak ve sorunlarının ortak bir mekanizma ile çözümlenmesine katkı amaçlanmıştır. Diğer bir ifadeyle; D-8 girişiminin başlatılmasındaki amaç, büyük bir ekonomik potansiyeli, çeşitli kaynakları, geniş bir nüfus ve coğrafi alanı temsil eden 8 ülke arasında ticaret ilişkilerinde yeni fırsatlar oluşturmak ve çeşitlendirmek, uluslararası düzeyde karar alma sürecine katılımı artırmak, daha iyi hayat şartları sağlamak, somut ortak projeler etrafında ekonomik işbirliğini geliştirmek ve gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki durumlarını güçlendirmektir (Karabulut, 2017: 417).

D-8'in kuruluşunda amaçları gerçekleştirmede uyulacak ilkeler özel bir yöntem ile vurgulanmış ve karıştıkları ile birlikte verilmiştir. Bu ilkeler; savaş yerine barış, çatışma yerine diyalog, sömürü yerine işbirliği, çifte standart yerine adalet, ayrımcılık yerine eşitlik, baskı yerine demokrasidir.¹² İlkeler aynı zamanda

9 D-8 Kısa Tarihçesi, <http://developing8.org/about-d-8/brief-history-of-d-8/>

10 Dış İşleri Bakanlığı, Gelişen 8 Ülke (D-8), http://www.mfa.gov.tr/gelisen-sekiz-ulke-_d-8_.tr.mfa

11 Kültür ve Turizm Bakanlığı, Uluslararası Örgütler, <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR-132159/gelisen-sekiz-ulke-d-8.html>

12 D-8 Amaç ve İlkeler, <http://developing8.org/about-d-8/purposes-objectives/>

D-8'in bayrağında bulunan 6 büyük yıldız ile sembolize edilmiştir. Çalışmada temel alınmasında ve Ortadoğu ile ilişkilendirilmesinde etken unsur bu ilkelerdir.

Avantajları ve Dezavantajları İle D-8

D-8'in kuruluşu, Türkiye'de Necmettin Erbakan başbakanlığındaki koalisyon hükümetinin Türk Dış Politikasına farklı bir boyut kazandırma çabaları sürecinde olmuştur. Hükümetin sadece bir yıllık iktidarı sonrası yaşanan olağanüstü dönemde D-8'e ilişkin gelişim süreci kesintiye uğramıştır. Taştekin'in de ifade ettiği gibi; örgüt olarak, dünyada ve Türkiye'de uluslararası örgütleri inceleyen kitaplarda hak ettiği yeri alamamış ve çok boyutlu tartışılma zemini bulamamıştır (Taştekin, 2006: 226).

D-8'in kuruluş süreci, dönemin koşullarında tam olarak anlaşılamadığı gibi tepkiyle de karşılanmıştır. Bazı çevrelerce Türk dış politikasının temel felsefesine aykırı görünen D-8 girişimi, batı yönlü bir dış politika çizgisinde değerlendirildiğinde, Türkiye'yi batıdan uzaklaştıran ve İslam dünyasının liderliğine götüren bir sürecin de başlangıcı olarak yorumlanmıştır (Taştekin, 2006: 240). Hem batıdan kopma endişesi hem de bölgede etkin bir güç olma adımı çok hızlı bir karşılık bulmuştur. İç politikada D-8'i kuran dönemin hükümeti ve başbakan Necmettin Erbakan aleyhine yoğun bir propaganda başlatılmıştır. Dış politikada, örneğin, Mısır ve Libya'da diplomatik teamüllerin dışına çıkılan tavırlarla karşılaşmıştır.

D-8'in temel amaçları, kuruluşunun da ilan edildiği İstanbul Zirvesi sonuç bildirgesinde açıklanmıştır. Kalkınmakta olan ülkelere, dünya ekonomisine katılmalarını geliştirmek, ticari alanda yeni fırsatlar yaratmak ve işbirliğini geliştirmek, uluslararası düzeyde karar alma süreçlerine katılımı sağlamak ile birlikte “daha iyi bir yaşam standartına sahip olmalarını sağlama” amacı dikkat çekicidir. Yine; “insanlığın barış içinde yaşaması gerektiğinin, diyalog, işbirliği, eşitlik, adalet ve demokrasi gibi kökleşmiş değerlerin vurgulanması önemlidir. Diğer taraftan mevcut uluslararası teşkilatların çoğunlukla büyük devletlerin çıkarlarına uygun kararlar almasının getirdiği ümitsizlik D-8 açısından olumlu bir durumdur. Karabulut'un da dikkat çektiği gibi; “günümüz meseleleri açısından baktığımız zaman yaşanan ekonomik ve finansal krizler, siyasi karışıklık, istikrarsızlık, savaş ve ölümler; Başta Birleşmiş Milletler Teşkilatı olmak üzere diğer Milletlerarası kuruluşlara duyulan güvensizlik, ABD, NATO ve Türkiye olarak üye olmaya çalıştığımız Avrupa Birliği ülkeleri ile yaşanan krizler, D-8'lerin hedefini ve kuruluşunda beri hayata geçirmek istenen projeleri daha da anlamlı hale getirmektedir” (Karabulut, 2017: 432).

1990'lı yıllarda küreselleşmenin artık sınırları yuttuğu bir dönemde devletler ancak kendine biçilen rollerle var olabilirken Türkiye, tüm sarsıntılara rağmen

men kabuğun hemen altında sakladığı cevherini yeniden hatırlamıştır. 1. Dünya Savaşından beri fiilen çığnayan İslam coğrafyasının dengelerini tekrar yoklamış ve Batı'nın verdiklerini almakla yetinip yarı açık bıraktığı kapıda beklemek yerine D-8 organizasyonu ile İslam Birliği'nin imkânlarını da göstermiştir (Yazıcı, 2016: 5). D-8'in sahip olduğu gücün başında üye ülkeleri içine alan geniş coğrafyaya sahip olması gelmektedir. Can bunun bilinçli olduğuna dikkat çekmektedir. "D-8'lerdeki ülkelerin seçimindeki stratejik akıl, çok geniş bir coğrafyanın stratejik olarak kontrol edilmesini ön görmüştür. Nijerya, Afrika'da ağırlığı olan bir ülkedir. Türkiye-Mısır- Pakistan-Bangladeş-Endonezya-Malezya hattı, hem enerji üretim alanlarının hem de nakil hatlarının ve ulaşım yollarının geçtiği boğazların ve körfezlerin kontrol edilebildiği bir hattır. İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı, Süveyş Kanalı, Babul Mendap Boğazı, Aden Körfezi, Hürmüz Boğazı, Basra Körfezi, Arap Denizi, Bengal Körfezi, Malaka Boğazı, Sonda Boğazı ve Lombok Boğazı, tamamen D-8'lerin kontrolü altında olan boğazlar ve körfezlerdir. Bu, büyük bir jeostratejik güç demektir" (Can, 2017).¹³ Kuruluştan bugüne geçen sürede bu güç harekete geçirilememiştir. Ancak bu fırsat halen daha geniş bir vizyonla değerlendirilmek üzere hazır bulunmaktadır. Üye ülkelerin bazılarında büyük değişiklikler yaşanmıştır. Türkiye'de koşullar eskiye nazaran daha iyi duruma gelmiştir.

Ortadoğu coğrafyası başta olmak üzere, savaşların ve iç çatışmaların sonlandırılması için D-8'lerin 6 yıldızının sembolize ettiği adalete, diyaloga, barış ve sevgiye, insan olma eşitliğine, işbirliğine, insan hakları ve hürriyetlerine ihtiyaç ortadadır. Renkleri, ırkları, etnik ayrışmayı, mezhep farklılıklarını bir potada eritme kabiliyeti yüksek olacak D-8 yeniden harekete geçirilmelidir (Karabulut, 2017: 432).

SONUÇ

En son Osmanlı İmparatorluğu döneminde hâkim olan güven ortamı geçtiğimiz yüzyıl ile birlikte sona eren Ortadoğu coğrafyası, geçen onca girişim ve müdahaleye rağmen ayaklanmalar, savaşlar, göçler ve iç çatışmalardan kurtulamamıştır. ABD, AB, NATO vb. onlarca örgütün girişimleri, G-8, G-20 vb. toplantıları sonuç vermemiştir. Tarih boyunca çok büyük medeniyetler gelip geçmiş Ortadoğu dünyanın diğer bölgelerini de etkileyen bir konumunu hep sürdürmüştür. 16. yüzyıl başında itibaren bugün Ortadoğu dediğimiz coğrafyaya yayılan Osmanlılar, yirminci yüzyıl başına kadar Ortadoğu'nun büyük bir bölümünün res-

13 <https://www.milligazete.com.tr/makale/844147/prof-dr-burhanettin-can/turkiyedeki-fitnenin-perde-arkasi-8-28-subat-postmodern-darbesi-ve-bati-karsiti-bir-eksen-olarak-d-8ler>

mi ve asli yöneticisi olmuşlardır (Çalışkan, 2008:11). Son dönemine kadar barış ve huzurun hâkim olduğu bölgede, yeniden barışa giden süreci kurgulayabilecek birikim Osmanlı bakiyesi Türkiye Cumhuriyetinin öncülüğünde mümkün görünmektedir. Sonuç olarak; Avrupa’da Meriç ve Tuna nehirleri kıyılarında dizilmiş şehirler nasıl güven ve huzur içindeyse Fırat ve Dicle nehirleri kıyıları da aynı güven ve huzur içinde yaşamayı hak etmektedir. D-8 ülkeleri oluşumu ve ilkeleri bir fırsat olarak görülmeli, düşünce kuruluşları ve uluslararası örgütlerin çalışmaları ile tartışılarak zenginleştirilmelidir.

D-8’in kuruluş felsefesinde yer alan ilkeler etrafında başlatılacak müzakere süreçleri günümüz koşulları içinde yeniden harmanlandığında bölgeye barış gelebilecektir. Zira Ortadoğu’da güvenin tesis edilmesi, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi huzur ve refah sürecinin başlaması tüm bölge başta olmak üzere dünya barışında büyük bir adım olacaktır.

Referanslar

- Acar, S. (1992). Orta Doğu'nun Dünya Ticareti Bakımından Önemi ve Körfez Bunalımı Sonrası Beklentiler, *DEÜ İİBF Dergisi*, Cilt 7 Sayı 1, 147-154.
- Alan B. (2001). D-8 Yeni Bir Dünya, Yörünge Yayınları, İstanbul.
- Akdağ, Y. (2016). Yüzyıllık Sancı: Paylaşılamayan Ortadoğu, Bitmeyen Savaş, Paylaşılamayan Ortadoğu, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
- Akkaya, A. (2016). Geçmişten Günümüze Orta Doğu'da Petrol Savaşları ve Devlet Sistemlerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya.
- Bıyıklı, M. (2007), Bir Merkez Dünya Olarak Afriavasya Stratejiler Çemberinde Türkiye Ve Orta Doğu, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 10, Ankara, 35-53.
- Çalışkan, K. (2008). Ortadoğu Siyaseti ve Toplumlarını Anlama Yolları, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:39 (Ekim 2008), 1-19.
- Davutoğlu, A. (2001), Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İstanbul: Küre Yayınları.
- Hacısalıhoğlu, Y. (2005). Avrasya Jeopolitiği, Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye, Tarihte Doğu Batı Çatışması, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık.
- İdrisoğlu, E, R. (2010), Rusya'nın ve ABD'nin SSCB Sonrası Orta Doğu Politikaları, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya.
- Karabulut, R. (2017). Günümüz Dünyasından D-8'e Yeniden Bir Bakış, *Turkish Studies*, Volume 12/8, 417-434.
- Tangülü, B. (2006), Büyük Ortadoğu Projesi, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE, Sivas.
- Taştekin, M. (2006). Türk Dış Politikasında D-8, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/2, 225-244.
- Yılmaz S., Alagöz İ., (2017), Cia ve Ortadoğu, Kripto Basım Yayın, Ankara.
- Yılmaz, T. (2009). Uluslararası Politikada Orta Doğu, Barış Kitap Basım Yayın, Ankara.
- Yazıcı, Ö, F. (2016), Türkiye'nin Yönü ve İstikameti, *Anadolu Gençlik Dergisi*, Sayı:201, Ekim, İstanbul.

Orkun COŞKUNTUNCEL
Sulhi ESKİ
Münir ŞAHİN
Gizem ŞİMŞEK KAYA
Eren Yılmaz
Havva AYBEK
Nazlı Pınar ARSLAN
Berceste Gülçin ÖZDEMİR
İsmail Cem ÖZKURT
Mevlüde Canan CAN
Mukadder HORASAN
Leyla GÜVEN
İrfan Botan GÜNEŞ
Mehmet Emin KEKE
Sibel IŞIK MERCAN
Mesut KOÇ